№ 114 Յունիսի 24 (Յուլիսի 6) 1881 Յունիսի 24 (Յուլիսի 6) № 114

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ։
Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Հին-Նախիջևանից. Նամակ Բագուից.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հայոց խնդիր. Ֆրանսիա. Յունաստան. Արևելեան Ռումէլիա. Իտալիա. Անգլիա. Նամակ Թիւրքիայից. Նամակ Պարսկաստանից.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Մի պատասխան.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ

Յունիսի 16-ին

Ահա այսօր վեցերորդ օրն է, որ երևում է գիսաւոր աստղը երկնքում. Պառաւները այլ և այլ առասպելներ են պատմում աստղի սաբթով.

Ծխական ուսումնարանի քննութիւնը վերջացաւ. բաւական թոյլ էին աշակերտները հայոց լեզուից. Դրա պատճառն այն էր, որ Նախիջևանցիք ուսման կէսին զզուեցրին հայոց լեզուի ուսուցչին, որ չը կարողանալով համբերել զանազան ինտրիգաներ, հեռացաւ իր հայրենիքը. Չը նայելով որ հոգաբարձութիւնը աւելորդ նիւթական օժանդակութիւն չէր տալիս ռուս լեզուի վարժապետին, սա չը զլացաւ պարապել հայոց լեզուից էլ աշակերտների հետ.

Քննութիւններին բացի նախագահից, ոչ ոք ներկայ չը գտնվեցաւ,—ոչ հոգաբարձուները, ոչ էլ քաղաքիս նշանաւոր անձինք. Նրանց չէ հետաքրքրում թէ իրանց զաւակները ինչ են սովորել, ինչ առաջադիմութիւն, կամ յետադիմութիւն են արել ուսման մէջ. Պարոնները երևի տանը նստած չուբուխ են ծխում, թուղթ են խաղում. Նախիջևանցի հայը կատարելապէս թուրքացել է…

Եղանակը Նախիջևանում բաւական չոր է. երբեմն երեկոներին հով է լինում. Հարկաւոր մըթերքների գները թանգ չեն, կարելի է ասել, մինչև անգամ էժան են. Դաշտերը արդէն հասել են և այս տարի մեծ առատութիւն կը լինի թէ հացի և թէ մրգի.

Օտարական

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

Յունիսի 15

Ներփակեալ նամակիս մէջ ուղարկեցի խմբագրութեանդ երկու ցուցակի հետ 104 ր., որը հանգանակեցի պարոն Կարապետ Հայրապետեանցի հետ միասին. խոնարհաբար խնդրեմ այս յիշեալ դրամը հասուցանել Միացեալ ընկերութեան, տպելով նուիրատուաց անունները պատուական լրագրիդ մէջ ի միամտութիւն նոցա.

Անուանք նուիրատուաց. Մնացական Տէր-Յակովբեանց 10 ր., Սողոմոն Տէր-Ստեփաննոսեանց 5 ր., Ազարէկ Ալիխանեանց 1 ր., Պօղոս Մ. Խանդամիրեանց 3 ր., Յակովբ Անաչեանց 3 ր., Հայրապետ Պարոնեանց 2 ր., Աւետիս Մնացականեանց 5 ր., Առաքել Անանեանց 2 ր., Աղէքսանդր Խաչիկեանց 3 ր., Աղէքսան Արիեանց 1 ր., Զաքար Տէր Պետրոսեանց 1 ր., Պօղոս Ներսէսեանց 5 ր., Անյայտ ոմն 3 ր., Կարապետ Ն. Հայրապետեանց 3 ր., Մահտեսի Մկրտիչ եղբարք Հունանեանց 10 ր., Թադէոս Տէր-Ստեփանեանց 3 ր., Բաղդասար Փանեանց 1 ր., Հազարապետ Աւետիքեանց 5 ր., Արզուման Արզումանեանց 3 ր., Գէորգ Շահնազարեանց 5 ր., Յովհաննէս Պետրոսեանց 1 ր. 50 կ., Իսակ Միրախեանց 2 ր., Գէորգ Իւզբաշեանց 1 ր., Մարգար Գալուստեանց 1 ր., Բէկլար Տէր-Յովհաննիսեանց 2 ր., Աւետիս Կիօզալեանց 2 ր., Յ. Սարգսեանց 5 ր., Ղազար Յարութիւնեանց 1 ր., Անյայտ ոմն 1 ր., Բարայեանց 1 ր., Եփրեմ Ջաւատեանց 1 ր., Ն. Բուրջալեանց 1 ր., Օղասափով 1 ր., Սամուէլ Համբարձումեանց 2 ր., Ստեփան Սերգիեանց 2 ր., Մինաս Ստեփանեանց 1 ր., Յակովբ Խաչատուրեանց 1 ր., Դանիէլ Ղուկասեանց 1 ր. 50 կ., Անյայտ ոմն 1 ր., Ն. Կուրծով 1 ր. Ընդամենը 104 ր.

Յ. Սարգսեանց

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ԽՆԴԻՐ

Լօնդօնի „Daily News“ լրագրին Կ. Պօլսից հեռագրում են հետևեալը յունիսի 21-ից.

Հայաստանից ստացած լուրերից, որոնք քաղված են կատարելապէս ստոյգ աղբիւրներից, Բայազէթի և Ալաշկերտի մէջ գործերը ամենաանմխիթար դրութեան մէջ են. Ազգաբնակութիւնը նոր է սկսել շունչ առնել վերջին սովից յետոյ, բայց թիւրքաց կառավարութիւնը դարձեալ պահանջում է ժողովրդից նրա վրա մնացած ապառիկ հարկերը. Սովելոց խնամող մասնաժողովի ջանքերով դիզված հացի պաշարները ծախվում են աճուրդով և ձեռք բերված փողը գործ է դրվում հարկերը վճարելու վրա. Մուշի գլխաւոր դատաւորը իր տեղից հրաժարեցրած է որովհետև իրան թոյլ տուեց բողոքել մութասարիֆի գործունէութեան դէմ, որ ճնշում էր Աբօրիջի գիւղի բնակիչներին. Բայազէթի քրէական դատարանի նախագահը հրաժարեցրած է իր պաշտօնից, որովհետև զանգատվեց մութասարիֆի փարմանքի դէմ. Նոյն փոփոխութիւնները կատարվում են Էրզրումի, Երզնկայի, Բայբուրդի և այլ տեղերի մէջ և աչներև է որ կառավարութեան նպատակն է այդ տեսակ կարգադրութիւններով հեռացնել տեղական դատարաններից քրիստոնեայ պաշտօնեաներին.

Հայոց պատրիարքը գրեց անգլիական մինիստրներին մի ուղերձ ուղարկելով նըրանց, որի մէջ նա խնդրում է Անգլիային գթալ Հայաստանի վրա և որքան հնար է շուտով ձեռք տալ Հայոց խնդրի լուծելուն Բերլինի դաշնագրի 61-որդ յօդուածի վրա հիմնվելով. Հայոց պատրիարքը յայտնում է սրա հետ այն միտքը որ Հայոց խնդրի լուծման ամենալաւ և ամենահիմնաւոր միջոց կը լինէր տալ Հայաստանին մի ինքնավարութիւն Լիբանանի վարչութեան պէս, որ անշուշտ նոյնքան սիրով և համակրութեամբ կողջունէին Հայաստանի թէ քրիստոնեաները և թէ մահմետականները.

„Times“ լրագիրը հաղորդում է որ անգլիական նախկին դեսպան Կ. Պօլսում Գօշէն, անցնելով Բերլինում, ջանում էր ձեռք բերել Գերմանիայի մասնակցութիւնը հայոց խնդրի վճռելու ժամանակ. Բայց Բերլինի կաբինէտը յայտնեց, որ իր կարծիքով զբաղվել այժմ հայոց խնդրով տարաժամ կը լինէր.

Ուրեմն, երբ Թիւրքիայի հայը տանջվում, գաղթում է, անհետանում է,—Գերմանիան տարաժամ կամ անժամանակակից է գտնում պարապել Հայոց խնդրով. Երևի իշխան Բիսմարկ այն ժամանակ յարմար և ժամանակակից կը համարի զբաղվել Հայոց խնդրով, երբ այլ ևս ոչ մի հայ Հայաստանում չի մնայ.

Համայնքների ժողովի 25 յունիսի նիստի մէջ Բէյլենդ պատգամաւորը ուշադրութիւն դարձրեց թիւրք-անգլիական կօնվէնցիայի վրա, յայտնելով այն միտքը որ ժամանակ կը լինէր արդէն դադարեցնել կօնվենցիայի ույժը. Վիճաբանութիւնների ժամանակ Գըլադստօն գովեց Գօշէնի քաղաքականութեան եղանակը և յայտնեց իր ցաւակցութիւնը որ Գօշէնին չաջողվեցաւ մնալ անգլիական դեսպան Կ. Պօլսի մէջ մինչև Հայաստանի մէջ վերանորոգութիւնների մտցնելը. Մի և նոյն ժամանակ Գլադստօն յայտնեց որ Կ. Պօլսի նոր անգլիական դեսպանին, լօրդ Դէֆֆէրինին տուած հրահանգի առաջին յօդուածում մատնացոյց է արած որ սա իր ամբողջ եռանդը պէտք է գործ դնի այդ նշանաւոր խնդիրը վճռելու համար. Գլադստօն իր բացատրութեան մէջ յիշեց և այն որ Գօշէն Բերլինի միջով անցնելով հրաւիրեց գերմանական կառավարութեանը մասնակցել Հայոց խնդրի վճռելու մէջ, բայց գերմանական կառավարութիւնը պատասխանեց որ նա զօրեղ միջոցների գործ դնելը այդ հարցի վերաբերութեամբ անժամանակակից է համարում։

ՖՐԱՆՍԻԱ

Էպինալի մէջ Ժիւլ Ֆերրի արտասանեց հետևեալ ճառը. Մի քանի շաբաթից յետոյ լինելու պատգամաւորների ընտրութիւնները ազատ կը լինեն կառավարութեան միջա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Սաստիկ պարապված լինելով համալսարանի վերջնական քննութիւններով, ես միջոց չունեցայ Մոսկվայից իր ժամանակին պատասխանելու «Մեղուի» իմ դէմ ուղղած ուշունցներին. Այժմ աւելի ազատ ժամանակ ունենալով, ես կասեմ այդ մասին մի քանի խօսք.

Ամենախոնարհ ներողութիւն եմ խնդրում «Մըշակի» յարգելի ընթերցողներից, որ «Մեղուի» քաջագործութիւնների վրա խօսելով ես գուցէ վիրաւորեմ նրանց բարոյական զգացմունքը. Բայց խօսել հարկաւոր է, հարկաւոր է նրա համար, որ ընթերցող հասարակութիւնը դարձեալ մի միջոց ունենայ ծանօթանալու այդ թերթի ուղղութեան, բարոյական և մտաւոր ուժերի հետ.

Սրանից մի փոքր առաջ «Բիկօնսֆիլդ և Գըլադստօն» վերնագրով յօդուածում «Մշակի» մէջ խօսելով Գլադստոնի նոր օրէնքի մասին, յայտնել էի այն պարզ և ամենին հասկանալի միտքը, թէ այդ օրէնքը իր պրինցիպով և տենդենցիաներով ներկայացնում է մի նոր ապացոյց, որ ահագին զանազանութիւն կայ տօրիների և վիգերի մէջ,—մի զանազանութիւն, որ «Մեղուն» հերքում է առանց փաստերի. Նոյն յօդուածում ես յանդիմանում էի «Մեղուին», որ պատմութեան վրա հասկացողութիւն չունենալով, բերանը բաց ի զուր տեղը հայհոյում է նրանց, որոնք արժանաւորապէս գնահատում են երկու կուսակցութիւնների քաղաքականութիւնը. Յօդուածիս պատասխան կայ «Մեղուի» № 71-ում. Ճշմարիտն ասած ես կարծում էի, որ «Մեղուի» խմբագիրը, ինչպէս մասնագէտ-պատմաբան (ասում են!), փաստերով կը պաշտպանի իր սրած նոր գիւտը պատմութեան մէջ՝ թէ տօրիների և վիգերի մէջ զանազանութիւն չը կայ նրանց քաղաքականութեան վերաբերութեամբ. Դուրս եկաւ, որ ես սխալվեցի նրան այդքան ազնիւ կարծելով. Սխալս անշուշտ վիրաւորական կը լինի նրա համար,—խնդրում եմ ներողութիւն. «Մեղուն» միշտ պահանջում է ուրիշներից փաստեր, իսկ ինքը սարսափելի չէ սիրում բերել իր կողմից. Մանաւանդ մի այսպիսի հարցում, որ առանց ապացոյցների խօսելը խաբեբայութիւն կը լինի, մեր պատմաբանը նոյնպիսի քաջութեամբ է փախչում փաստերից, ինչպէս նրա բարեկամ Սարգիս Ղազարեան Նազարեանցը պարտքերից.

Ինքը ույժ չունենալով պատասխանելու, գցում է ինձ իր սրամիտ ֆիլիետօնիստի բերանը. Երևի խմբագիրը կը բացատրի այդ նրանով, որ ինքը անձամբ արժան չէ համարում պատասխանել, բայց ես ի հարկէ բացատրում եմ այդ տգիտութիւնով. 20 տարին աւել է նրան լաւ փորձառութիւն՝ երբ պատասխանելու ոչինչ չը կայ,—պատուիրել Քաղքցուն մի քանի ընտիր ուշունցներ կպցնել հակառակորդին. Գոնէ բաժանորդները կասեն՝ «խօ էլի պատասխանեց, խօսքի տակի չը մնաց». Պ. Քաղքցին ի հարկէ շատ ուրախ է լինում այդ ժամանակը. Միամտութեամբ համոզված լինելով, թէ իր սրախօսութիւնները այնքան թունաւոր են, որ կարող են մի ակնթարթում գետին գլորել մարդու, այդ ծիծաղաշարժ պարոնը չպռտում է աջ ու ձախ ինչ որ գալիս է բերանը. Գրելիս ի հարկէ սովորաբար նա մոռանում է ամենայն բան՝ թէ հասարակութիւնը, թէ ընթերցողի բարոյական զգացմունքը, թէ լրագրի կոչումը… Առատ բանաստեղծական ներշնչողութեան ներքոյ, տենդային արագութեամբ նա ստեղծում է ուշունց ուշունցի ետևից, մէկը միւսից գեղեցիկ, կատարելագործված. Այդպէս են աշխատում երևելի բանաստեղծները, գիտնականներ, կոմպօզիտօրներ. Այդպէս է աշխատում և մեր երևելի ուշունցնատուն. Նրա հանճարի ծնունդներից մէկն է իմ դէմ ուղղած պատասխանը. Պատասխանը ուշունցով սկսվում է, ուշունցով շարունակւում և ուշունցով վերջանում. Ամենից առաջ պարոնը ինձ պարգևում է «մղդսի կամ տիրացու» տիտղոսը, համոզված լինելով որ դա շատ սազում է ինձ… (Պ. Քաղքցի! փոքր ինչ ողորմած եղէք, խնայեցէք ինձ! Չէ՞ որ ձեր սպանիչ սրախօսութիւնը կարող է ինձ բոլորովին ոչնչացնել, մեռցնել…). Յետոյ գալիս են մէկ մէկու ետևից ընտիր ընտիր, գոյնզգոյն ուշունցներ.

Ուշունցներին ես ի հարկէ չեմ կարող նոյնութեամբ պատասխանել. Ուշունցը անզարգացած, վայրենի և բարոյապէս թոյլ մարդու զէնք է. Suum cuique. Կասեմ միայն երկու խօսք պ. Քաղքցու ուշունցներով համեմած մի քանի մըտքերի վրա, որոնք չլացնում են մարդու իրանց խորութեամբ և բանիմացութեամբ.

Պ. Քաղքցին բարկութիւնից կատարեալ կատաղում է, որ ես «յանդգնել եմ» Բիկօնսֆիլդի քաղաքականութիւնը զզուելի կոչել. Պատուելի պարոն! Եթէ դուք պատմութիւն չը գիտէք, միթէ գոնէ լրագիրներ անգամ չէք կարդում. Վերցրէք հէնց միայն ռուս լրագրութիւնը, թերթեցէք ազատամիտ օրգանների այն համարները, որոնք նուիրված են Բիկօնսֆիլդի մինիստրութեան